

לעילוי
נשמת

הר"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות

הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"



זכרון עולם

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת מגילה ד'-י

בס"ה, כ"ג שבט תשס"ז

גליון מס' 403

השבוע בגליון

- משלוח מנות - לקיום סעודת הפורים, או להרבות שלום ורעות
- אינו רוצה לקבל משלוח מנות
- הקמת בית כנסת במקום ששימש לעבודה זרה

- מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה
- משלוח מנות שנגנב ומשלוח מנות עלום

- מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה
- ביטול תורה באיכות
- לא להעדיף לקרוא מגילה ביחידות
- "פורים קטן" - אם פורים, למה קטן?

דבר העידך

מחלקה ראשונה

"אני חושב שיהיה לכם מה לעשות עם הסיפור הזה". כך הוא פותח את מכתבו, המוקלד בקפדנות על נייר מהודר הנושא בגאון את הלוגו של התשלובת בראשה הוא עומד.

הטייס הגביר את זרימת הדלק לעבר המנועים האימנטיים, והללו הגיבו ברעש מהירי אוזניים והרימו אל על חמש מאות אנשים.

השענתי את ראשי לאחור, על הכורסה הנוחה במחלקה הראשונה. עיני שזפו את הפאר והחידושים האחרונים שנערכו במחלקה הראשונה לרווחתם של הנוסעים, ומצאתי סיפוק מה בעובדה שהכסא שלפני מיוותם. לא חסר שם מקום במחלקה הראשונה, אבל עוד מירווח לא יזיק.

עצמתי את עיני, וכמנהגי בשנים האחרונות העברתי בראשי תמונות מן העבר הרחוק שנדמה כאילו היה רק אתמול. התחלתי כטפסן על פיגומים, עבדתי מבוקר ועד ערב ברציפות ומשכורתי הדלה לא בלמה את המרץ והעניין הרב שגיליתי בעבודתי. במהלך עבודתי פיתחתי רעיונות שונים להאצת קצב העבודה ולהפחתת עלויות, עד שהחלטתי לפרוש מעבודתי כשכיר ולהיות עצמאי. שנים חלפו וכיום ברשותי מערכת מסועפת של מפעלים שונים בתחומי הבנייה.

התעוררתי לקול רחשן של שקיות שהתחככו זו בזו. מאן דהוא נבר בהן, פלש ביניהן ובתוכן וחייפס אחר דבר מה. הוא ישב לפני, על הכסא שהיה פנוי. גבר

דף ג/א מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה
מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה

פורים קרב ובא. הכל יפנו אל בתי הכנסיות כדי לשמוע את קריאת המגילה. גמרתנו אומרת כי "מבטלים תלמוד תורה ובאים לשמוע מקרא מגילה". רבים וגם טובים נדרשו לתמיהה המתבקשת, הן מגילת אסתר היא חלק מכתבי הקודש, ומדוע לא תחשב קריאתה כלימוד תורה, עד שזמן שמיעתה מוגדר כ"ביטול תורה"?

במאמר שלפנינו לקט תשובות שונות מגדולי ישראל.

זמן ההליכה לבית הכנסת: בשם "ר' יעקבא", בנו של ה"נודע ביהודה", מוסרים כי תירץ, שאין כוונת הגמרא שבזמן שמיעת המגילה בטלים מן התורה, אלא כוונתה לזמן שבו הולכים לבית הכנסת... זהו שאמרה הגמרא "מבטלים תלמוד תורה ובאים לשמוע מקרא מגילה" (ש"ת "בית אפרים" סימן ס').

בפני בעל ה"בית אפרים" (סימן ס"ח) הוצגה שאלה זו ביום הפורים, והוא כותב כי מיאן להשיב עליה מחמת ביסוס היין והמתין עד בוקר, עת יפוג יינו. בבוקר הסביר, כי אכן הקורא את המגילה אינו מקיים מצוות תלמוד תורה! לפי שמגילת אסתר לא נכללה בכתבי הקודש כדי ללמוד בה, אלא כדי לפרסם את נס הפורים. על דבריו אלה תמה ביותר ה"אבני נזר" (ש"ת סימן תקי"ז): "לא אמין שיצא מפה קדוש דבר זה". ודאי, כותב ה"אבני נזר", כי בקריאת המגילה מקיימים מצוות תלמוד תורה, וכפי שאנו נוכחים לדעת במסכתנו, כי תנאים ואמוראים דרשו דרשות הרבה על פסוקי המגילה. [ברם, המדקדק בדברי ה"בית אפרים" נוכח לראות, כי כוונתו ל"קריאה שאינה להתלמד" דווקא. כלומר, בשונה מיתר כתיבי הקודש שעיקר מטרת כתיבתם כדי להתלמד, הרי שעיקר מטרת כתיבת המגילה היא כדי לפרסם את הנס, ולפיכך הקורא אותה בקריאה שתמית, אינו מקיים מצוות תלמוד תורה. אך דבריו אינם נסובים על אודות הלומד בה והוגה בה].

ביטול תורה באיכות: תירוץ נוסף מתרץ ה"בית אפרים", כי כוונת הגמרא לביטול תורה באיכות. כלומר, אם בזמן זה יכול אדם לעסוק בלימוד תורה בעיון, הרי זה נחשב "ביטול תורה". את דבריו אלה הוא תומך בהוכחות אחדות, כי היכול לעסוק במשנה ובגמרא אך קורא בתורה, הרי הוא בכלל "ביטול תורה". זאת מורה הגמרא, כי אף על פי כן, העוסקים במשנה ובגמרא יבטלו את תלמודם כדי לשמוע מקרא מגילה.

לא להעדיף לקרוא מגילה ביחידות: המהרש"ם כותב תירוץ מעניין בספרו "דעת תורה" (סימן תרפ"ז); ידועה שיטת בעלי התוספות (ברכות כ"א,א), כי אמנם "שומע כעונה" [השומע נחשב כמי שאומר בעצמו, וכגון, קריאת המגילה נעשית על ידי בעל קורא והכל שומעים], אך מכל מקום עדיפה אמירה בפה על פני שמיעה. זהו שאמרת גמרתנו, כי אף על פי כן, לא יקרא כל אדם בביתו - "מבטלים תלמוד

עילוי נשמה

גב' **חיה רונית מנדל** ע"ה
בת זיוה אסתר ואהרון שלומוף יבדלחט"א
נלב"ע כ"ד שבט תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצחה ע"י הוריה, אחיה ואחותה שיחיו

עילוי נשמה

מרת **פרימט** ע"ה
ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ב שבט תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצחה ע"י ידידינו מר **טיב ואגו**
ומשפחתו שיחיו - רעננה

עילוי נשמה

מרת **לובה בן נפתלי** ע"ה
בת הר"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ו שבט תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצחה ע"י משפחת בן נפתלי שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **מנחם דב מוסטוביץ** ז"ל ב"ר אליעזר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ג שבט תשמ"ט **ת.נ.צ.ב.ה.**

הנוצחה ע"י ידידינו הר"ר **אליעזר יצחק מוסטוביץ** ומשפ' שיחיו - בלגיה

פרנס
השבוע





תורה - קריאת המגילה בפה, "כדי לשמוע מקרא מגילה" בבית הכנסת מפי הבעל קורא...

רב המלמד את תלמידיו: הרש"ש מסביר, כי הגמרא עוסקת ברב המלמד תורה לתלמידיו, שעליו לפסוק מתלמודו וללכת לבית הכנסת לשמיעת קריאת המגילה, אף אם תלמידו כבר שמעו את קריאת המגילה ובכך שהולך הוא מבטלם מלימוד תורה.

נסיים בתירוץ מקורי שנמסר בשם המהרי"ל דיסקין, על פי המבואר בגמרתנו להלן (נח/א), כי לא ידעו חכמים מה פירוש המילים "האחשתרנים בני הרמכים" המוזכרים במגילה, ובמילים אלו אין מקיימים מצוות תלמוד תורה, שהרי ה"מגן אברהם" (סימן מ"ז ס"ק א' ז') כתב, שהלומד ואינו מבין אינו מקיים מצות לימוד תורה.

זאת משמיעתנו הגמרא, כי מבטלים לימוד תורה גם על קריאה זו, למרות שאין בה שכר של לימוד תורה.

דף ו/ב הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין
"פורים קטן" - אם פורים, למה קטן?

בשנה מעוברת, בה יש שני חודשי אדר, אנו מקיימים את כל מצוות ימי הפורים באדר ב'. גמרתנו מביאה טעמים אחדים לכך, אחד מהם הוא - שבכך סומכים "גאולה לגאולה" - גאולת ישראל מידי המן הרשע, לגאולת ישראל מידי המצרים, שאירעה בחודש ניסן.

בגליון שעבר הבאנו כי ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת, או"ח סימן נ') חתם מכתב שכתב בחודש אדר א' בזה הלשון: "א' דראש חודש אדר ראשון שמרבין בו שמחה". במאמר שלפנינו נתמקד במהותו של "פורים קטן", הלא הם ימי י"ד וט"ו באדר ראשון. נפתח בגמרתנו.

נחלקו התנאים כיצד יש לנהוג בחודש אדר א' ובחודש אדר ב'. יש תנא הסובר כי באדר ראשון יש לקיים את כל מצוות יום הפורים. יש חולקים וסוברים, כי רק בחודש אדר ב' יקיימו את מצוות יום הפורים [ויש המחלקים לעניין בדיעבד, בין קריאת ארבע פרשיות לקריאת המגילה].

לדעת הרא"ש דברי הגמרא נסובים אך ורק על התקופה בה בית הדין היו מעברים את השנים [השנים המעוברות לא נקבעו מראש, אלא בית הדין הגדול, בראשות הנשיא, הוא שעיבר את השנים, כמבואר באריכות במסכת סנהדרין, יא. אם ביום י"ד באדר הכריעו בית הדין לעבר את השנה ולהוסיף חודש אדר, אותו יום כבר נותר באיסורו, כי החלו לנהוג בו את מצוות יום הפורים ולמרות שעליהם לקרוא מגילה גם בחודש אדר ב', אסורים בהספד ותענית באדר הראשון], אך לאחר שתוקן לוח השנה על ידי הלל האמורא, אין כל ייחודיות לחודש אדר א'. ברם, בעלי התוספות בסוגייתנו וראשונים נוספים הורו, וכך אנו נוהגים, כי גם בתקופתנו אין להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו של חודש אדר א' (עיין "שולחן ערוך" סימן תרצ"ז וברמ"א שם).

התמיהה המתבקשת היא, כפי שהציבה גאון ישראל ה"חתם סופר" זצ"ל (בהגהות לסוגייתנו ובשו"ת, או"ח סימן ר"ח), מאחר שמצוות יום הפורים הוחחו לחודש אדר ב', מה טעם גם בחודש אדר א' אסור להתענות ולהספיד בי"ד ובט"ו בחודש? ואם יש משמעות לימים אלה באדר א', מדוע לא נקבעו בהם כל מצוות הפורים?

זריזין מקדימין למצוות: זאת ועוד, הן כלל ידוע הוא, כי "זריזין מקדימין למצוות", ומשנפלה ביד אדם אפשרות לקיים מצווה, אינו רשאי לדחות את מועד קיומה. לדעת חלק מן הפוסקים, כלל זה תקף אף על פי שבמועד מאוחר יותר יקיים את המצווה בהידור. דוגמה לדבר, אין לדחות את מצוות קידוש לבנה למוצאי שבת, אף על פי שבמוצאי שבת מקיימים את המצווה עם בגדים מכובדים, מפני ש"זריזין מקדימין למצוות". לפיכך יש להבין, מדוע אמרה גמרתנו, כי חז"ל עיכבו את קיום מצוות הפורים עד חודש אדר ב' כדי "לסמוך גאולה לגאולה"? הן "זריזין מקדימין למצוות"! (עיי"ש מה שכתב לדחות שאלה זו).

כמענה לשאלות אלו מייסד ה"חתם סופר" חידוש מרהיב.
מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה: קיימת מצווה מן התורה לעשות זכר לנס הצלה, כפי שעולה מדברי הרמב"ן (השגות על ספר המצוות, סוף שורש ב'), כי הדברים קל וחומר; אם על נס הצלתנו משיעבוד מצרים לחרות, נקבע חג הפסח כזכר ליציאת מצרים, ודאי שעל נס הצלה מחיים למוות, יש לקבוע זכר לנס (כדברי הגמרא להלן י"ד).

זכר זה כיצד יתקיים? זאת כבר לא קבעה תורתנו הקדושה. אין צורך בעריכת משתה, סעודה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. מצוות אלו נתקנו על ידי חכמים וקיימו וקיבלו היהודים עליהם ועל זרעם ולא יעבור, לקיימם בכל שנה. מעתה, בהגיע חודש אדר א', אין מספידים ואין מתענים בי"ד אדר ובט"ו באדר, שהרי חובה מן התורה לקבוע זכר לנס, וחובה זו אסור לאחר ולעכב, לאור הכלל "זריזין מקדימין במצוות". ברם, תוספת מצווה שתיקנו חז"ל, לשלוח מנות, לקרוא מגילה, לתת מתנות לאביונים ולערוך סעודה - זאת ניתן לדחות למועד אחר, כי אין זה עיקר קיום חובת "זכר לנס".

ראוי לציין, כי גם לדעת הגר"א איסור הספד ותענית בי"ד ובט"ו באדר א' הוא מעיקר הדין, אך מטעם שונה [ראה בביאור הגר"א סימן תקס"ח סעיף ז'].
[רבני בית מדרשנו העירו, כי ה"משנה ברורה" (סימן תרצ"ז ס"ק ג') מביא את דברי ה"פרי מגדים", כי אדם שנדר להתענות בפורים קטן [באדר א'], נדרו חל מפני שאיסור התענית אינו אלא מנהג, ונדר חל למרות מנהג. לכאורה, הן דעת הגר"א והחתם סופר כי איסור תענית ביום זה הוא מעיקר הדין, ועל כל פנים שנוי הדבר במחלוקת אחרונים, ולדעתם הוא מחוייב להתיר את נדרו ולא להתענות. וצ"ע].

בשנות הארבעים לחיינו, לפי מראהו שיערתי כי מוצאו באחת ממדינות מזרח אירופה, העושה את דרכו אל ארץ החלומות של המזרח התיכון. הוא הסתובב לאחור כדי לבדוק מדוע הכפתור החשמלי אינו נענה לו להסיט לאחור את מסעך הכסא, והשערתי התאמתה נוכח שתי שיני נחושת ובהקות בקדמת פיו.

עניי נתקלו בעינינו, וחיוך רחב התפרש על פניו. לא היה לי ספק כי זו לו הפעם הראשונה שהוא נוסע במטוס. הוא נהנה מכל רגע, לא חדל לפתוח את מגש האוכל, להרכיב את האוזניות, לסובב את ידיות המושב על צידן, והוא לא בא על סיפוקו עד ששלף את שמיכת הצמר הנינוחה מתוך ארזית הניילון ופרש אותה לצידו.

משהתמקם היטב, רשרש שוב בשקיותיו, שלף תפוז ואגס והחל לטפל בהם. עוד בטרם היה סיפק בידו לנגוס בפלח תפוז עסיסי, נפתח וילון מהודר ועגלה גדושה במזון מהביל התקדמה לעברנו. הריח היה נפלא. הוא שמט את תפוזו ואת תפוחו, קצקצ בלשונו והמתין בשקיקה. גן עדן בשמים.

הדייל התקרב לעברנו, ואני כבר ידעתי כי הסיפור עומד להסתיים.

- **אדוני!** הראה לי את כרטיסך, בבקשה".

הלה פשפש בשקיותיו, חילץ לרווחה צרור ניירות מתוך שקיק לפופה בגומי והושיט לדייל את שביקש, בעוד עיניו נשואות.

- **עליך** לרדת למטה. כיצד הגעת לכאן?".

באנגלית רצוצה הסביר האיש, כי זמן מה אחר שהחלה הטיסה, ביקש לטייל במטוס ולסייר בו כדי מצא עצמו כאן והוא חייב לציין כי הנאותו מושלמת אין לו כל טענות.

האיש עשה רושם עדין, והדייל הסביר לו בסבר פנים יפות, כי על כרטיסים במחלקה הראשונה נשלמים סכום גבוה יותר. אתה שילמת עבור נסיעה במחלקה הרגילה. אתה יושב במקום שאינו שלך - אנא ארוז את שקיותיך, חפציך ומטלטליך וחזור למקומך.

הברנס לא היה מסוגל להפרד מגן העדן הקסום אליו נקלע. באצבע צהובת ניקוטין הורה על כיס חולצתו, ממנו בצבצו שטרות שונים באי סדר, וניסה לפייס את הדייל כי הוא מוכן לשלם כעת עבור תוספת המחיר, לא לפני שהדגיש וציין, כי לדעתו אינו צריך לשלם את המחיר המלא, כי הוא לא ישב כאן מתחילת הטיסה...

הדייל לא הסכים. "רד למטה בבקשה".

- **מדוע?** אני מוכן כעת לשלם את מלוא המחיר!?"

- **אדוני!** כאן בשמים לא עושים עסקים! רד למטה בבקשה. אצל סוכן הנסיעות שלך היית צריך להסדיר את מקום ישיבתך. כאן כל אחד יושב במקום שאותו הוא רכש בעת שהסדיר את נסיעתו. רד למטה בבקשה".

הכסא שלפני הפך שוב למיותם. על רקע פסיעותיו הכבדות של ההלך, הדהד באוזני משפט הסיום של הדייל: "כאן בשמים לא עושים עסקים".

נזכרתי בהתרגשות בשיעור הדף היומי הקבוע בו אני משתתף. לפתע הפכה טיסתי ומטרתה למשהוא משני, שצריך לגמור מהר ולסיים, כדי להספיק עוד שיעור ב"דף היומי", להכין לעצמי מקום טוב, שם למעלה, כי כשמגיעים לשמים, כבר מאוחר. "בשמים לא עושים עסקים". הוא צודק הדייל הזה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה העורך



דף ז/א ומשלוח מנות איש לרעהו

משלוח מנות שנגנב ומשלוח מנות עלום

אחת ממצוות יום הפורים היא מצוות "משלוח מנות", שישלח כל אדם לרעהו שתי מנות מאכל. טרם נפנה אל טעמי המצווה שמנו הפוסקים, נעלה מספר ספקות מעניינים שיבואו אל פתרונם בהמשך המאמר.

יהודי שלח משלוח מנות עם שליח, אך בדרך אירע מה שאירע - המשלוח איננו. היצא השולח ידי חובת המצווה?

השליח דופק בדלת ובידו משלוח מנות, אך ביתו של המקבל עמוס במשלוחי מנות ופניו של בעל הבית מוכיחות כי ישמח יותר אם ישאירוהו להתמודד עם הקיים ולא יוסיפו עליו נדבך. קיים השולח מצוות משלוח מנות?

אדם שלח משלוח מנות לרעהו, אך כטוב ליבו של השליח בין, הוא שכח מי שיגרו... הקיים השולח מצוות משלוח מנות? ומכאן לדברי רבותינו.

משלוח מנות - לקיום סעודת הפורים: ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סימן קצ"ו) מבהיר, כי בפוסקים ישנם שני טעמים שונים לתקנת מצוות משלוח מנות; בעל "תרומת הדשן" (סימן ק"א) כתב, כי טעם מצווה זו היא כדי שכל יהודי, גם העני ביותר, יוכל לקיים את מצוות סעודת הפורים, על ידי קבלת משלוח מנות.

משלוח מנות - להרבות שלום ורעות: ואילו רבי שלמה אלקבץ, מחבר "לכה דודי", כתב בספרו "מנות הלוי" על מגילת אסתר (ז/ט), כי מטרת מצוות משלוח מנות, להרבות שלום ורעות בין ישראל, להיפך מדברי המן הרשע שטען על היהודים "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד". כטעם זה נוקט גם הב"ח (סימן תרצ"ה): "דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שש ושמח עם רעיו ואוהביו, ולהשכיך ביניהם אהבה ואחוה ורעות".

איזה טעם נפסק להלכה, והאם עולה השלכה הלכתית בין הטעמים?

אינו רוצה לקבל משלוח מנות: ה"חתם סופר" טוען, כי מחלוקת הפוסקים הבאה, תלויה בשני הטעמים הללו. הרמ"א (שם סעיף ד) פוסק: "ואם שלח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם... יצא". כלומר, גם אם הממוען מיאן לבסוף לקבל את משלוח המנות, השולח יצא ידי חובה. על אתר מפסק ה"פרי חדש" על פסקו זה וכתוב: "לא ידעתי מניין לו".

מחלוקת זו תלויה בשני הטעמים הנזכרים. הרמ"א נקט, כי מטרת המצווה היא להרבות אהבה ואחוה, ודי בכך שהשולח הוכיח את רעותו, גם אם לבסוף הממוען לא נטל את המנות. אך ה"פרי חדש" נקט, כי מטרת המצווה היא להרבות מאכלים בסעודת הפורים, ואם למעשה המקבל לא נטל את המנות, לא מומשה מטרת המצווה.

לימים המשיך ה"כתב סופר" (שו"ת סימן קמ"א) לעסוק במחלוקת שעסק בה אביו ומצא השלכה הלכה הלכתית מעניינת בין הטעמים. מה דינו של אדם ששלח משלוח מנות בעילום שם. המקבל אינו יודע מי שיגר לו את משלוח המנות, היצא השולח ידי חובת המצווה? ובכן, אם טעם המצווה הוא להרבות אחווה - מובן מאליו כי לא רבתה האחוה, תעלומה יש כאן ותו לא. אולם, אם מטרת המצווה להרבות מאכלים בסעודת הפורים, הן מאכל שמקורו עלום, משיע ומזין גם הוא והתקיימה המצווה.

עתה נשוב למקרה שהזכרנו בתחילת המאמר. משלוח מנות שנגנב - יצא השולח ידי חובה? שאלה זו עלתה על שולחנו של ה"שדי חמד" (חלק ט' "מערכת פורים" סי' ו'), אשר תלה את ההכרעה במחלוקת זו; אם טעם המצווה הוא להרבות מאכלים בסעודת הפורים, הן לא הגיעו המאכלים לסעודה. ברם, אם טעם המצווה הוא להרבות אחווה ורעות, הן כאשר יודע לממוען כי פלוני שיגר אליו משלוח מנות אך הוא נגנב, תרבה האחוה ביניהם כאילו קיבלה.

ברם, פוסקים רבים נקטו, כי גם לדעת הרמ"א לא יצא המשלח ידי חובת המצווה, מפני שלדעתם קיום מעשה המצווה הוא ב"משלוח מנות" ואם לא הגיע השליחות ליעדה, אין כאן "משלוח". ריבוי האחוה מתקיים בהגעת המנות לידי המשלח, ואין זה אלא כאדם שמודיע לחבירו כי מכין עבורו משלוח מנות אך לבסוף לא שלח... ("ברכי יוסף" סי' ו', "ערוך השולחן" סעיף ט"ז ועוד. ראה בספר "שלמי תודה" סימן כ"ז).

דף ו/א תראטריות וקרקסיות שבאדם שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים

הקמת בית כנסת במקום ששימש לעבודה זרה

מחלוקת הראשונים בפירוש דברי סוגייתנו, מהוה בסיס לנידון שעסקו בו הפוסקים רבות: האם מותר להקים בית כנסת במבנה ששימש כבית עבודה זרה.

חפץ ששימש לעבודה זרה: הלכה ידועה היא, כי חפץ המשמש לעבודה זרה - נאסר בהנאה ואסור להשתמש בו כלל. אם ביטלו הנכרי משימוש לעבודה זרה - מותר להשתמש בו, אך לא לדבר מצווה. וכגון, נרות שדלקו בבית עבודה זרה ולאחר מכן ניתנו ליהודי, רשאי להשתמש בהם אך לא להדליקם בבית הכנסת ("שולחן ערוך" או"ח סימן קנ"ד סעיף י"א).

הוראת ה"מגן אברהם": הדעת היתה נותנת, כי בית ששימש כבית תיפלה לעבודה זרה, לעולם

מענה לשינוי

ז/ב אמר רבא. מיחייב איניש לבסומי בפורי'א מיחייב איניש לבסומי גְּפוּרְזָא

בביאור מאמרו הדוע של רבא (חייב אדם "לבסומי" בפורים) נחלקו רבותינו הראשונים. לא נעסוק כאן בהבנת סוף דבריו: "עד זלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", אלא נברר מהי משמעות הפעל הארמי "לבסומי" (שלפי רש"י וכתבי יד צ"ל: "לבסומי" עם א', כלומר מבניין אִתְפַּעֵל, המקביל בעברית לבניין התפעל, וכמו השתכר).

פעל דומה מופיע בסיפור הסמוך על רבה ורבי זירא אשר עשו סעודת פורים ביחד, שבמהלכה הם "איבסום" (=התבסמו). רש"י פרש שני פעלים אלו במשמעות של שכרות: "לאבסומי - להשתכר בין. ואיבסום - נשתכרו". כפירושו נראה גם מן הערוך (ערך בסס) ומהרמב"ם (הלכות מגילה פ"ב הל' טו: ושורה ין עד שישתכר).

ברם, יש ראשונים החולקים על הגדרה זו, ומבחינים בין "שכרות מיין" ל"התבסמות מיין". כך כותב ה"כל בו": "וחייב אדם לבסומי בפורי'א - לא שישתכר, שהשכרות איסור גמור. אך שישתה יותר מלימודו [=מְהַרְגְּלוֹן] מעט". וכיוצא בזה כתב ר"מ המאירי: "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומכל מקום אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל טעות, אלא בשמחה של תענוג. שנגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הנסים שעשה לנו".

יש להעיר, כי מלבד "שכרות" או "התבסמות" משתיית יין, יש לטרוש ב"ס"ם (ולכן זוגו ב"ש"ם) משמעויות נוספות, שהצד השווה שבהם הוא: **דבר נעים ומענג**.

בסוגיה הקודמת לאמרו זה מזכיר אב"י את הפתגם: "רווחא לבסימא שכ"ח, רש"י: "דיווח מצוי לדבר המנוקח בתוך המעיים". במובן זה תמארי'ם כמה פעמים בתלמוד מאכל או משקה שיש להם טעם טוב ועָבַד בלשון "פְּסִים" (=מבוסס וטוב, רש"י בבא מציעא ס'א), ובבראשית רבה (פ"ה/ג) אף מזכיר איחול זה לשותים יין: "עירב לכם יבוסם לכם! ימתק לכם". מלבד חוש הטעם, מצאנו "בישום" ועינוג גם בחוש השמיעה, כגון בסוף מסכתנו (לב/א): "הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה... דלא ידע לבסומי קלא". ברם, השימוש הרווח ביותר של שורש ב"ש"ם (ובלשון המקרא זהו השימוש היחיד), הוא לגבי יָיִת טוב: "בְּשִׂמְיָם לְשִׂמְיָן מְשִׁיחָה וְלִקְטָרֵת הַפְּסִימִים" (שמות כ"ה/ו): "לא בָּא בְּשִׂמְיָם הוּא (מלכים א' י/י). להתרבה: רש"י ז"ל, המועדים בהלכה, תש"מ, ע"ד דלא ידע; ע"מ רמז-רמט.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:

ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ר u_frank@geronimed.net

פנינים

דף ו/ב אם יאמר לך אדם... יעתי ולא מצאתי אל תאמן **כנראה שלא יגע**

ביאר הרבי מקוצק; אל תאמין שיגע. אם היה יגע כהוגן היה מוצא, "לא בשמים היא, בפך ובלבך לעשותו..." ("אהל תורה").

דף י/ב המן הרשע

רשעותו של המן

בישיבות ליטא נהוג היה "רב של פורים" שהיה בדרך כלל בחור מפולג, מיוחד ושנון; אחד מאלה נשאל בפורים בידי איש מ"שומעי לקחו": מדוע מצינו שהמן נתכנה בשם המן הרשע, מה שלא מצינו בפרעה, באנטיוכוס ובדומיהם? - **יפה** נקרא כן, השיב לו ה"רב". היה לו לגזור את הגזירה ביום תשעה באב, שהוא ממילא יום אבל, ואילו הוא נתכוון לגזרה דוקא ביום פורים, להשביט שמחתם של ישראל: אין לך רשעות גדולה מזו...

דף ו/ב יגעתי ומצאת תאמן

יגעתי - מצאת, את מה מוצאים?

הג"ר (משלי ט"ז כ"ו) ביאר, שכידוע, מלמדים האדם בבטן אמו כל התורה שיש ביכולתו להשיג כל ימי עומדו בעולם. זו הכוונה בלשון "מצאיה", שעל ידי היגיעה הוא משיג את שהיה ברשותו ואבד ממנו. בשם הג"ר מוסרים: שאדם עמל במקום אחד, ומוצא במקום אחר, כמבואר בסנהדרין (צ"ט/ב) וזה ממש כמצאיה!



אינו ראוי לשמש כבית כנסת. אולם, ה"משנה ברורה" (סימן קנ"ד סעיף י"א) כותב, כי ה"מגן אברהם" הורה, כי מותר להקים בית כנסת בבית תיפלה של עובדי עבודה זרה, תוך שהוא מסתמך על דברי הרא"ם, מן הראשונים, כי הבניין עצמו לא נעבד כעבודה זרה - אין עובדים עבודה זרה באמצעות בית התיפלה, אלא הוא מקום הכינוס לעבודתה. לעומת זאת נר שהודלק לכבוד עבודה זרה, שימש בעצמו לעבודה זרה ונאסר בכך.

על פסיקתו של ה"מגן אברהם" מעיר בעל ה"נודע ביהודה" ("דגול מרבה" שם) מדברי בעלי התוספות בסוגייתנו, כדלהלן.

זכריה הנביא מתנבא (זכריה ט/ט), כי לעתיד לבא "וְהָיָה כְּאֵלֶיךָ בְּיְהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוֹסִי", והגמרא מסבירה, כי כוונת הפסוק ל"תראטריות וקרקסיות שבאדום, שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה לרבים".

בעלי התוספות (ד"ה "תוספות טראטריות וקרקסיות") מביאים, כי יש מפרשים שתראטריות וקרקסיות הם בתי עבודה זרה. אך בעלי התוספות מתקשים לקבל את הדברים: "וקשה לומר שאותן מקומות מטונפות, יכול ללמוד בהן תורה... ורוצה לומר בתים שמתאספים שם לוועד של עובדי עבודת כוכבים". כלומר, אין הכוונה לבתי עבודה זרה, אלא למקומות כינוס של עובדי עבודה זרה. מדבריהם מוכח, כי אסור להתפלל במקום ששימש כבית עבודה זרה!

שונה דינו של בית פרטי: בעל "ברוך טעם" עיין בדברי הרא"ם עצמו, ממנו שאב ה"מגן אברהם" את פסקו, והוא מבחיר, כי אכן הוראתו של ה"מגן אברהם" סותרת לבעלי התוספות בסוגייתנו, ואילו דברי הרא"ם - לא! הא כיצד? מפני שכה כתב הרא"ם (ח"א סימן פ"א): אף על פי שהנוצרים בדורות קודמים היו אדוקים בדתם ו"סתם בתייהם הם מכניסים בתוכם עבודה זרה ולא דרך עראי בלבד אלא אף דרך קבע... ועם כל זה אנו שוכרים וקונים בתים מן הגויים ואנו מתפללים בתוכם בכל תפוצות גלויותינו, ולא נמצא שום פוצה ומצפצף לערער בזה, וכל המערער בזה אינו אלא טועה". טעם הדבר, כותב הרא"ם, שכן דברים קל וחומר - אם בבית המקדש, אליו הכניסו הנכרים עבודה זרה, לא נאסרה התיפלה, הרי שוודאי מותר להקים בית מקדש מעט בבית ששימש לעבודה זרה.

מדברי הרא"ם עולה, שלא כפי שהסיק ממנו ה"מגן אברהם", שמותר להקים בית כנסת במקום ששימש לבית תיפלה, אלא הרא"ם התייחס לבית פרטי שבעליו אדוק בעבודה זרה, בבית זה מותר להקים בית כנסת, מפני שהבית לא התבטל מייעודו המקורי כבית מגורים ומעולם לא יוחד לעבודה זרה. ברם, בית תיפלה מיוחד לעבודה זרה, ודאי אסור להקים בו בית כנסת, כדברי בעלי התוספות בסוגייתנו.

ואילו ה"אליה רבה" מסביר, כי כוונת הרא"ם שמותר להתפלל במקום זה באופן עראי, אך ודאי אסור לעשותו בית כנסת קבוע. גם בכך מתיישבים דברי הרא"ם עם דברי בעלי התוספות בסוגייתנו, שלא אסרו אלא הקמת בית כנסת קבוע.

מעניין לציין, כי בשו"ת "שואל ומשיב" (קמא. ח"ג סימן ע"ב-ג) כתב לפרש את דברי בעלי התוספות באופן שונה לחלוטין. לדעתו אין כוונתם להקשות היאך מותר להתפלל במקומות אלה, אלא הם תמיהו מדוע לעת הגאולה העתידית יהיו דווקא מקומות אלה בתי כנסיות, וכי אין מקומות ראויים מהם? ולפיכך פירשו כי אכן בתי הכנסיות לא יהיו בבתי עבודה זרה. אך אין בדבריהם הכרעה, כי אסור להתפלל במקום ששימש כבית עבודה זרה [ועיין ב"ביאור הלכה" שם שפירש את דברי ה"מגן אברהם" בבית תיפלתם שלא הוכנסו בו אליילים - צלמים, ולדבריו גם אין להקשות מדברי התוספות בסוגייתנו. ברם, בתשובת הרא"ם מפורש כי מתייחס גם לבית שהכניסו לתוכו צלמים ועבדו בו עבודה זרה, ובהכרח כדברי ה"ברוך טעם"].

ברכת מזל טוב

לידידנו הדגול

מחשובי מורי ההוראה באר"י, מסור בלב ובנפש למפעלי "מאורות ההלכה" ו"מאורות השבת"

הגאון ר' פנחס דניאל ויטמן שליט"א

לרגל נישואי בנו בשעטומ"צ

יה"ר שירווח רוב נחת מכל יוצאי הלציו מתוך בריאות ושמהה

בברכת התורה

המערכת

עילוי נשמת

הר"ר **יחזקאל עקשטיין** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ד שבט תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י משפחת הר"ר
דוד אקשטיין שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

מרת **פרחה** ע"ה

בת רבי יחיא זצ"ל נלב"ע כ"ו שבט תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישעיה נפתלי שוורץ** ז"ל

ב"ר טוביה אליעזר ז"ל נלב"ע כ"ו שבט תשכ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **טוביה אליעזר שוורץ** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר קאהן** ז"ל ב"ר שמואל צבי ז"ל

ומרת **מלכה צביה קאהן** ע"ה

ב"ר זכריה ז"ל נלב"ע כ"ו שבט תשכ"ט

ולע"נ מרת **שרה פרומה וויץ** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י דר' **רפאל וויץ** שיח' הר"ר **בנימין ז'ל לאה קרניאל** שיח'

לעילוי נשמת

מרת **חווה ויטל רוזנטל** ע"ה

ב"ר בנימין רוטשטיין ז"ל

נלב"ע כ"ז שבט תשל"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר) 5
Wagman street 1 ת.ד. 471 בני-ברק
P. O. B. 471 Beni-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא



הקדם והנצח את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:

אדר - ניסן - אייר

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד" בהוצאת מאורות הדף היומי

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020